

**КІНОФАРС У ЛІТЕРАТУРНІЙ ПРОЕКЦІЇ:
РОМАН ІВЛІНА ВО “DECLINE AND FALL”**

Наприкінці 1920-х років кінематограф перестав бути просто атракціоном і посів осібне місце серед інших різновидів художньої творчості. Згідно зі спостереженнями дослідників, на тоді уже було напрацьовано основний арсенал відомих нині технічних і експресивних засобів кіномови. Розвиваючись у генетичному плані, молоде мистецтво не уникнуло, втім, літературних впливів, правда, головню на рівні сюжетно-тематичних кліше. Таке твердження можна вважати справедливим щодо мелодрам, детективів, фантастики, горрору. Стосовно ж гумористичного жанру, німе кіно породило особливий його варіант – візуальну комедію, що ґрунтувалась на суто зовнішніх комічних прийомах.

Історик кіно І. Беленький писав, що на етапі становлення екранного мистецтва саме комедійний жанр зазнав найбільшого розквіту [1, 181]. Величезної популярності серед глядачів набула творчість Мака Сеннета, Чарльза Спенсера Чапліна, Бастера Кітона, Гарольда Ллойда. Саме в той час у літературу прийшов Івлін Во – один із першорядних британських сатириків ХХ століття. Із юнацтва письменник захоплювався кінематографом, про що свідчать численні записи у його щоденнику [2]. Враховуючи зміст цих нотаток, а також специфіку обдарування митця, правомірно припустити, що улюбленим кіножанром молодого прозаїка став комедійний.

Тема кіно і його поетика були привнесені художником слова в літературу ще 1925 року під час учнівських проб пера (ідеться про новелу “The Balance”). Дещо згодом, у кінці 1920-х – на початку 1930-х років, під впливом кінематографа в доробку письменника посутньої трансформації зазнає традиційний англійський комічний роман. Сюжетно-композиційна організація текстів здійснюється за монтажним принципом, митець охоче імітує суто візуальні ефекти німого кіно, такі як: інтертитр, гіпербола жесту, варіювання планів, прийом “погляд героя” тощо. “Численні сцени в ранніх романах Івліна Во, – цілком слушно зазначає Т. Сазонова, – створені в традиціях естетики кінофарсу” [5].

Основою німої комедії був грубий жарт, ситуативний гумор і трюк, витoki яких – циркова клоунада, балаган, пантоміма. Такий фільм утримував увагу глядачів насамперед карколомними подіями, абсурдними ситуаціями, у які потрапляли герої, та їх нелогічними вчинками. Комічний ефект досягався примітивними, по суті, засобами. Однак у творчості згаданих метрів екрану жанр, зберігаючи формальні ознаки, поступово набув певної змістової витонченості: сміх почав звучати символічно, гротеск і пародія стали формами критики тогочасної дійсності, комічний сюжет набув драматичного підтексту. Сатиричну прозу Івліна Во літературознавці описують у межах тотожної “системи координат”.

Так, М. Мельников окреслює базову сюжетну схему дебютного роману Івліна Во “Decline and Fall” (1928), що, на переконання дослідника, “варіюється у більшості довоєнних творів письменника” [детальніше див.: 4]. Вона помітно перегукується із пригодами героя фільмів Чарлі Чапліна. З образом Маленького Волоцюги концептуально корелює і створений сатириком тип комічного персонажа – слабкої людини, для якої немає місця в божевільному й жорстокому світі. І хоча Поль Пенніфезер у цілому не вирізняється характерною зовнішністю, яка у фільмах Чапліна набуває метафоричного сенсу, поодинокі деталі його портрету все ж опосередковано апелюють до відомого кінопрототипу.

Зовнішня динаміка подій, у вирі яких опиняється герой Івліна Во, позбавляє образ психологічної глибини. Зі сторінок роману постає персонаж-маска, який дуже нагадує добре відомого недорікуватого простака з численних фільмів геніального коміка. Читач також легко проводить фабульні паралелі: як і Шарло, Поль Пенніфезер страждає через свою наївність і

доброту, проте численні випробування не змінюють його вдачі, а всі неймовірні (навіть неможливі в реальному житті) пригоди завершуються хеппі ендом.

Характеризуючи ідіостиль письменника в аспекті інтермедіальності, О. Воскресенська підкреслює двоплановість звернення митця до інших семіотичних систем: “З одного боку, – за словами дослідниці, – він вербалізує твори з цих систем, а з іншого, використовує їх основні прийоми, техніку...” [3, 15]. Окрім сюжетно-образних ремінісценцій, описаних вище, аналізований твір, як і романи 1930-х років, містить також інші жанрові ознаки кінофарсу. Зокрема, автор активно використовує принцип квіпрокво, текст рясніє слепстік-сценами, уміло моделюються геги. І якщо перші два прийоми мають літературно-театральну ґенезу, то останній – винахід “німої ери” кіно.

Кінематографічне походження мають і розтиражовані американськими фільмами стереотипні персонажі (шпигун, повія, поліцейський, божевільний учений, маніяк), а також “декорації” в голлівудському стилі, що з’являються переважно в заключних частинах роману. Івлін Во – вправний стиліст, тому такі описи, незважаючи на свій лаконізм, актуалізують конкретні зорові образи і розширюють текстуальний простір твору, для якого в цілому характерна відсутність розлогих описів і авторських коментарів. Натомість фіксуємо стрімкий розвиток подій, фрагментарність хронотопу, монтажне поєднання епізодів. Усе це дозволяє говорити про виразну кінематографічність аналізованого твору.

Література

1. Беленький И. Лекции по всеобщей истории кино: годы беззвучия : учебное пособие / Игорь Беленький, [отв. редактор В.А. Луков]. – М. : Гуманитарный институт телевидения и радиовещания им. М.А. Литовчина (ГИТР), 2008. – 416 с.
2. Во И. Чувствую себя глубоко подавленным и несчастным. Из дневников 1911–1965 / Ивлин Во; перевод А. Ливерганта. – М. : Текст, 2013. – 400 с. – (Коллекция).
3. Воскресенская Е.Г. Интертекстуальные включения в произведениях И. Во : автореф. дисс... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – германские языки // Воскресенская Елена Геннадьевна. – Барнаул, 2004. – 18 с.
4. Мельников Н. Ивлин Во, священное чудовище английской литературы // О Набокове и прочем : статьи, рецензии, публикации / Николай Мельников. – М. : Новое литературное обозрение, 2014. – 424 с. – (Научная библиотека).
5. Сазонова Т.П. Парадоксы “комического” у Во в социокультурном контексте эпохи : [Электронный ресурс] / Т.П. Сазонова. – Режим доступа: www.litsoul.ru/solits-334-1.html.

Алатея М. М.,

аспірант,

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв

ТИПОЛОГИЯ КОМИЧЕСКОГО В SHORT STORIES ГРЭМА ГРИНА

Ранее мы уже отмечали, что английский писатель Грэм Грин, известный как один из выдающихся романистов XX в., значительно менее известен как прекрасный мастер малой прозы - short stories (понятие, обозначающее как жанр рассказа, так и жанр новеллы), которая включает в себя пятьдесят четыре произведения [см.: 1, 46; 2, 84, 86].

Значительную часть малой прозы Грина составляет группа сатирико-юмористических рассказов и новелл. В одной из предыдущих своих публикаций [1, 47] мы относили к этой группе примерно 10 новелл. Если же иметь в виду не только новеллы, но и рассказы, созданные в сатирико-юмористическом модусе, то общее их число достигает 15 произведений. При этом